

Vaszilij Bogdanov
A KOPÁR FENNSÍK

Késő ősze beköltöztem a városba a kerti házból,
Rilke verseit fordítottam, egyre kevesebb meggyőződéssel,
képességeimbe vetett hitem kezdett elillanni,
feltámadtak a mindig esedékes kételyek,
csak a leadási határidő közeledett, egyre vészesebben.
Dylan Thomas és Auden verseit olvastam,
néhány verset le is fordítottam, könnyebben, mint Rilkét,
ez legalábbis gyanús volt. Szorgalmasan
szedtem a gyógyszereket, és álmodtam is,
de nem Akakij, a gonosz pók tűnt fel
visszatérő álmaimban, nem nyughatatlan áldozatom
fenyegetett azzal, hogy hirtelen megjelenik és
megmagyarázhatatlanul, félelmetesen
hatalmasra növe az életemre tör...
Nem is Andrejról, szüleimről, nem a titokzatos,
vörös ruhás lányról álmodtam, ó, nem!...
Sem Oszip, sem Zoscsenko, sem Marina,
sem Borisz nem tűnt fel álmaimban,
Jurijról, Annáról, Bulgakovról sem álmodtam.
Nem, nem a barátaim kísértettek, nem,
és Lénáról sem álmodtam, Tányáról
és az ismeretlen Tatjánáról sem,
sem a régi lakásokról, helyszínekről,
Normandiáról, Szibériáról, Dalmáciáról,
Párizsról, Londonról, Velencéről, Génúáról,
Moszkváról, Bukarestről, Kolozsvárról, Kijevről,
sem Hisztriáról, a Fekete-tenger-parti romvárosról,
sem Ovidiusról, a száműzött költőről,
aki balcsillagzata fakó fényénél lesi a gályát,
a felmentő ítéletet várva.
Nem!
Álmaimban a Bajkál-tó sem tűnt fel, az Adria sem,

a Balti-tenger sem, a Ladoga sem,
ahol Zoscsenkóval annyit és annyiszor...
Nem!
Egy kopár, kietlen fennsíkon bolyongtam,
és nem tudtam, hogy ama fennsík hol van?
A táj leginkább egy holdbéli tájra,
vagy egy marsbéli tájra emlékeztetett.
Globális kopárság, lecsupaszítottság.
A semmi körülöttem kerengő árnyai.
Láthatatlanul ólálkodó kísértetek.
Lehetséges, hogy az *Aelita* is hatott rám,
Alekszej Tolsztoj fantasztikus regénye,
amelyről a doktornő is beszélt, csak bennem
a Garin mérnök hiperboloidja címen élt,
nyilván összekevertem az író két elmeszüleményét,
még megjelenése után olvashattam, és gratulálhattam is
a megalkuvó grófnak, bizonyos szempontból jobb,
mint a túlméretezett *Golgota*,
nem is beszélve a monumentális Péter-regényéről,
noha túlméretezett regényének
legalább vannak sugárzó, feledhetetlen részletei...
A pókbolyok még nem tűntek fel, nem,
de valami fenyegetés vibrált a levegőben.
Sűrűsödött a veszélyérzet,
vitte fölfelé az adrenalin-szintet,
már repülni tudtam volna a türelmetlenségtől,
a tehetetlenségtől,
de csak mentem,
jobbra, balra tekintgetve, némán,
át a kopár fennsíkon, a kihalt pusztán.
Csikorogtak hatalmas ördögszekerek,
foszlott katángkórók,
őszülő bogáncsok zörögtek,
de kecskét, szamarat nem láttam sehol.
Bizonyos szempontból a dobrudzsai tájra
is emlékeztetett a vidék fullasztó sivársága,
de itt nem volt romváros,

nem volt tenger,
magam voltam félelmeimmel.
És feltűnt mellettem megint Ricardo Reis,
de nem szólt, csak kísért, maga elé meredve, némán.
Nem is nézett rám.
Néha villámlott.
Őn-szürke égen cikáztak a száraz villámok,
és senki nem volt sehol.
A láthatatlan világok küldöttei
elfelejtettek várni.
Csak a szél, a szél motozott körülöttem mélán,
és mentem sietősen, magam sem tudtam, hova.
Sejtettem már, hogy álmodom,
és ha időben sikerül felriadnom,
nem érnek utol,
nem kapnak el az üldözők,
a pókbolyok,
a testetlen árnyak,
akkor megúszom.
De soha nem tudtam,
akarnám-e megúszni,
késleltetni a találkozást?!
Mentem.
Felkelt a hold, aztán egy másik,
itt két hold volt az égen.
Vörös az egyik, smaragdzöld a másik.
Kitartanak a fel-nem-támadásig.
Megfelelő világitást nyújtva az elszámoláshoz,
ha ugyan valaki tényleg elszámoltat?
Az élők? Mégis a temetetlen holtak?
Mentem a kopár fennsíkron, meg-megbotoltam,
és nem tudtam, hogy a kopár fennsík hol van.

+ „Amikor ezt a versét, kissé reszketve a visszautasítástól, egy este, a sétánkról jövet, teájára várva, a konyhában ideadta nekem, elszörnyedtem, de nem mutathattam. Gratuláltam. Megpuszítottam az arcát, ő meglepetten nézett rám, s teáscsészéjével reszkető kezében, azonnal visszavonult a

szobájába, én pedig eltöprengtem, nyilván az altatók sem tettek jót neki, valami más lehet a baj. Azt hiszem, akkor már közeledett az infarktus, s ő hihetetlen érzékenységgel megérezve a lopakodó veszélyt, a maga eszközeivel igyekezett le is képezni, arra gondolhatott, hátha mégis igaza van a kis doktornőnek, aki azt mondta, az őseember, amikor lerajzolta a vadállatokat, már nem is félt tőlük, ha lerajzolta a tigrist, sikerült le is győznie. Így írta meg még egyszer és utoljára kódorgását azon az átkozott, kopár fennsíkon.” – Tatjana Bogdanova

AZ ÜVEGVILÁG

Kenneth Koch-átirat

Emlékszem, amikor az *Üvegvilág*ot írtam, Párizsban laktam, azaz inkább Párizsban laktunk. Bunyin is élt még, időnként a sarki kávéházban találkoztunk Hodaszeviccsel, valahol két-három utcára lakott tőlünk. A jamaicai trombitás is a mi házunkban lakott. Vagyis hát nem is a mi házunk volt, csak benne laktunk. A szomszédban a trombitás és társai borzalmas zajt csaptak, úgyhogy egy napon átüvöltöttem a lakásunk falán található lyukon, nem tudom, minek volt ott az a lyuk? „Kuss!” És a trombitás visszaszólt valamit. Már nem tudom, mit? Egyszer láttam kiimbolyogni a házból. Azt hiszem, Hodeszevicset vártuk akkor is, a bárban. Az *Üvegvilág*ot két nekifutásra írtam, elsőre az első szakasz hosszabb felét. Azon az őszön Hodaszeviccsel operát terveztünk a *Holt lelkekből*. Röhögve fogtunk neki. A koktélmártásról megjegyezte, biztosan jó valamire, de nem az osztrigára. Addig, azt hiszem, már befejeztem az *Üvegvilág*ot. Az ihlet, mit ihlet, az írásgörcs, postára menet kapott el, s amikor visszajöttem, fél órát vártam az anyám levelével, megírtam egy jókora adagot az *Üvegvilág*ból, egy kocsmában. Azt is elfelejtettem, hol vagyok. Mindent. Te fönt maradtál a padlásszobában, nyomortanya volt, de imádtuk,

lobogott vörös hajad a huzatban, amikor levelet írtál,
klimpíroztál a kis teakonyhában a serpenyőkkel, én pedig megírtam
az *Üvegvilág*ot. Egy nyári estén, nem egy őszin,
semmiképpen nem lehetett ősz, ama fekete alkonyat a posta felé.
És még sok más verset is írtam akkoriban,
de az *Üvegvilág* volt a legjobb.

Mégsem mutattam meg Hodaszevicznek, már nem tudom, miért?
Az árnyakról szóló ciklust is te ihletted, de mégis az *Üvegvilág*
sikerült a legjobban. Néha úgy éreztem, én vagyok az, aki ezt írta.
Az *Üvegvilágnál* különösen. Máskor, épp ellenkezőleg,
azt éreztem, hogy nem. Távolodom magamtól. Annyi minden
köti le az ember figyelmét! Folyton csak a mások boldogsága,
ismerőseink egészségügyi állapota, a háborús hírek.
Izgatott, hogy mi lehet a szüleinkkel, rendszertelenül hulltak a levelek.
Meglepő, hogy egyáltalán volt időm megírni az *Üvegvilág*ot.
Azon a két nyári estén, amelyekre most,
hatvanegy év után is emlékszem. És még mindig van időm
emlékezni rád, magamra, és megírni ezt a verset.

Az *Üvegvilág* lelegelejn az üvegemberek üveg automobilokban
suhannak át a tükrök mélyén opálosan derengő éjszakán,
kiszállnak, simogatják egymást, meg-megcsendül a kezük, ahogy
egymás arcához érnek. Ez a vers már régóta
saját útján halad valahova, egy üveglapon,
amely nem azt ábrázolja, hogy hogyan írtam a verset.

Kuprin is Párizsban élt, de nagyon ritkán találkoztunk,
soha nem volt otthon, Nizzában vagy az Alpokban pihent.
„Készült valamire, ami a karrierje volt, vagy a boldogsága!” –
jegyezte meg epésen Hodaszevics, tizenhétre ráhúzott egy királyt,
és nyert. Ingerülten septe be a nyereményt. Kuprin is
ingerültebb volt velem, talán mert közöltem:
a háború után hazamegyünk.

Épp elég okunk van arra, hogy bárkivel ingerültek legyünk.

Milyen jólesően és felszabadultan szereti barátait az ember,
ha már meghaltak, és ő végérvényesen egyedül maradt,

pók a pókhálóban, és húzogatja a szálakat,
és nem tudja már, hogy miért gurult be olyan hamar,
amikor még éltek és együtt volt velük?

Nem voltam mindig ilyen, mint most, olyan sem mindig, mint akkor,
most megpróbálom létrehozni az emlékezet valóságát.

Ha a „létrehozni” jó szó?

A tapasztalat és magányosság e katyvaszában,
amelyben fulladozok, s már csak Oroszország jövője érdekel.

De ki voltam én, hogy megmondjam magamnak, ki most vagyok,
hogy mi a vers? Gyerünk csak vissza ama sötét estéhez, amikor
a postáról jövet, egy kocsmában, az *Üvegvilágot* írtam.

Szereted ezt a verset? Olvastad.

Benne van a hasonló című kötetemben, amelyet Kirgíziában
láttam viszont hatvankilencben, egy idős hölgy
dedikáltatta, a Szajna-parton vette, rám dőlt a múlt.

Szeretném tudni,

még meddig élek, és mi van hátra még az életemből?

Hodaszevics azt kérdezte akkor este: „Hány éves is vagy?” „Huszonegy!” –
mondtam, most már nyolcvanhárom.

Azt mondta: „Ó, ez csodálatos, Vászja,
még minden előtted áll, akárcsak előtttem.” Ó, ha tudtuk volna!...
Ó, ha tudtam volna, nem is bizonyos, hogy hazatérünk,
és az sem, hogy megérem a nyolcvanhárom évet.

Ő megelőzte a maga idejét, én lemaradtam a magamé mögött.
Mind a ketten az időben éltünk, az üvegvilágban.

Infantilis kiállni a forradalmi menetoszlop elé azzal,
hogy „az idő folyó!”

Egyáltalán nem látom folyónak, inkább kidolgozatlan terveknek.

A napok csak múlnak, s még mindig nincs döntés arról,
hogy mi a teendő, amíg csak meg nem tudod,
hogy nem is lesz, s legyintve mondod „az idő!”

De tulajdonképpen nem is törődsz már az egésszel.

Az idő csak addig jelent valamit, amíg szerepeid nagy része

még előtted áll, mint előttem, akkor, Párizsban.
Mintegy révületben írtam az árnyakról szóló ciklust, emlékszel,
mintha csak sejtettem volna, mi következik. Belepett az idő,
mint valami puha és meleg takaró. A végtelenségig aludhatnék,
és ha felriadnék, még mindég betakarna, de lehet, hogy üvegből lenne,
mint abban a versemben, s ha hozzáélnék, csilingelne.
Engem is, mint Hodaszevicset, csak az elcseszett életem érdekelt.

És érdekel még most is. Az idő egy város,
nyolcvanhárom éve élek benne. Nem akarom elhagyni,
torony is van, ahova felmenekülhetek üldözőim elől.

Akkoriban, amikor az *Üvegvilág*ot írtam, még nem emlegettem
verseimben a barátaimat, bár többet jelentettek számomra bárminél.
Andrejt se emlegettem, anyát, apát.
Ha rájuk gondolok, még ma is elszédülök,
különös gyengeség fog el. Úgyhogy egyre többet emlegetem őket,
hátha ettől visszatérnek hozzám, s megint együtt leszünk. Tinyanov,
Hodaszevics, Zosczenko, Mandelstam, Marina, Anna, Bulgakov.
Ha kiejtem a nevüket, máris könnybe lábad a szemem,
mint az este, amikor váratlanul megláttam Asztrovot a rakparton,
és megdöbbsentem, hogy megöregedett, görnyedten dőlt a botjára.

Az idő gyönyörű, de borzasztó, hogy előbb-utóbb meg kell válnod tőle.
Lehunyor a szemed, húszéves vagy, kinyitod, nyolcvanhárom.
Felkelt a nap, lement, eltelt az élet, az emberek mind hazamentek,
és itt hagytak egyedül, hogy beletörődj, amíg tiéd a bizonyosság,
sugárzol, mint a nap, de ha már nem, hiánya sötét és jeges éjszaka.

Hazaértem.

És az *Üvegvilág*ot írtam azon a véget nem érő éjszakán, Léna.
Nem mentem oda hozzád, nem beszélgettem veled, meg sem öleltelek,
azt se kérdeztem, hogy lenne-e kedved sétálni, vagy ugorjunk le
az alattunk lévő bárba, hallgatni a jamaicai trombitást,
akiről annyi verset írtam mostanában, többet, mint Hodaszevicről,
és írok még ma is, de most egyedül vagyok az éjszakában.

És ez nem olyan jó vers, mint az *Üvegvilág*. És csodálnám, ha valami jó származna egyikből is, de olyan mindegy.

+ *A különös vers egy jelenkori amerikai költő, Kenneth Koch Cirkusz című versének meglehetősen szabad, sőt szabados, merész, ihletett átírata. Akkoriban kaphatta meg azt a csomagot, amit anyával állítottunk össze neki a jelenkori amerikai költők verseiből, s akkor ismerhette meg a nálunk sem túl népszerű Kenneth Koch verseit is. Azzal, hogy átírta, egyben alkalmat is teremtett önmagának arra is, hogy emlékezzen sugárzó ifjúkorára, hiszen hatvankét esztendeje, 1916-ban írta azt a fiatalkori versciklusát, az Üvegvilágot, amelyik felszabadította, s megajándékozta, többek között, Malevics egy életen át tartó barátságával is. Már többször elmondtam, Malevicsnak tetszett a versciklus, illusztrálta is. Illusztrációira Bogdanov újabb verseket írt. Erről nincs szó, csak az Üvegvilág születéséről, a szabad és boldog párizsi éveiről, elröppenő és soha vissza nem térő fiatalságáról. „Hetekig piszmogott vele a kerti házban, kedves hársfája alatt – emlékezik Léna nagymama –, aztán átült a diófa alá, ott hűvösebb volt, s írt, egyre írt, és először hosszú lábadozása után, végre visszatért az életkedve, megnyugodott és boldog volt, kislányom, hidd el. S ez a legtöbb, ami embernek megadatik.” Megkérdezhetik, miért vettem fel a Függelékbe ezt a lázas ifjúkori esztendőket idéző verset. Nos, a mérhetetlen szkepszis, amely a felidézést át- és átszövi, a latens, vad melankólia mutatja, hogy ez a szkepszis kezdetektől jellemezte nagyapámat – helyzetében, 1914 után Párizsban már nem is nagyon változtathatott. De állandóan megpróbált kilépni az életéből, mint egy rossz cipőből, és Szibériában, legnagyobb, legmerészebb kalandja idején, érdeklődése és kibontakozó költészete centrumában, a Ricardo Reist és társait idéző versekkel, a szerepjátékokkal, a maszkokkal és maszkcserékkel, az árnyjátékokkal megpróbálta legyőzni ezt a benne állandóan jelenlévő szkepszist. Amikor Alberto Caeiro, a felső világból, azt üzeni társainak, hogy éljenek, s írjanak szabadon, nemcsak a Pessoa megálmodta pásztorköltő életfelfogását summázza egyetlen mondatban, hanem láthatólag sajátját is! Szeretné hinni, hogy csak a költészetnek van értelme, csak a versek adhatnak értelmet kallódó életének, szeretne hinni a versekben és a verseknek. Az egész játék az Üvegvilág borzongatóan sejtelmes fényénél kapja meg a maga tünékeny árnyalatait. – Tatjana Bogdanova*

VARJAK

Hajnaltól felriadtam. Szokatlan zúgás vert fel.
Szárnyak verdesése és károgás! Károgás!
Az ablak előtt, figyelhettem az ágyból,
hatalmas rajokban húztak el a kóbor varjak,
mintha petrovszki mezőnk minden éhes csókája
utánunk jött volna Párizsba, emigránsnak.
Bennünket kerestek, talán hogy szólítsanak,
hogy riadtan károgva hívjanak magukkal,
hogy figyelmeztessenek: valami történni fog,
egy, még csak általuk érzékelt veszély.
Szürke dolmányuk puhán olvadt bele a fénybe,
riadt károgásuk betöltötte a teret,
visszaverték a koszlott párizsi házfalak,
harsányan csörömpölve törtek be az ablakok.
Valahol tűz ütött ki. Angyalok sikoltoztak.
Hörögve szirénáztak a tűzoltókocsik.
Minden remegni kezdett, egyszerre jött mozgásba.
Reszkettem és kábultan ébresztgettem Lénát,
de amire felébredt, már eltűntek a varjak,
csak néhány kékesszürke, kérdőjelt formázó toll
imbolygott elveszetten az ablakunk előtt.
Felugrottam, s meztelen, derékig kihajolva,
megkaptartottam egyet, csoda, hogy ki nem estem
az alattunk vibráló járda kövezetére.
„Mit csinálsz? Még kizuhansz!” – ragadott meg Léna,
de akkor már kezembe volt a varjútoll,
erősen szorítottam, nem veheti el senki.
„Talán reá van írva a titkos üzenet...”
„Miféle üzenet, erre a koszos tollra,
Vászja, te megőrültél, ébren is álmodol?”
De erre megint bizarr, iszonyú zúgás támadt,
és sűrű rajokban jöttek visszafelé a varjak,
petrovszki mezőink illatát is éreztem,
hozták valamiképp az otthon üzenetét,

az elveszett hazáét. Integtettem a tollal,
de akkor hirtelen kicsúszott a kezemből,
furcsán vitorlázva az asztalunkon landolt,
és varázslatos módon emelkedve fel,
a nyitott tintatartóba mártózva írni kezdett
az asztalon heverő üres, sárga papírra.
Elképedten néztük. Velünk valaki játszik?
És a varjak fürtökben lógtak ablakunk előtt,
sárga szemek figyeltek, nem bírtunk megmozdulni.
Hirtelen tűntek el, és köddé vált a toll is,
a papírlapon pedig nem is látszott az írás,
ha egyáltalán írt rá valamit is a toll,
s nem a szemünk káprázott, nem hallucináltunk.
„Velünk valaki játszik!” – ingerkedett Léna.
Talán Klaudia üzen Friscóból? Tán anyám?
Talán elveszett hazánk küldöttei a varjak?
Szökevények ők is. Menekültek, mint mi.
Szovjet-Oroszországból sikeresen megléptek,
de most merre mehetnek, merre viszen az útjuk?
Kábultan néztük egymást. Fojtogatott a sírás.
Amikor felriadtam, már delet harangoztak,
leszerelt katonák danolásztak az utcán.
Léna nem volt sehol. Tejért ugorhatott le,
s égő szemem mögött kavarogtak a varjak,
ismét formát öltött az esztelen látomás.
Éreztem megint a petrovszki szagokat.
A hó alól bársonyosan sötétlett a föld,
és a nyári éjben szélleányok forogtak
a kábító mezőn, karcsú, mezítelen Ruzsalkák.
Hó kavargott megint. Forgattak évszakok.
A muzsikok szalmabábot égettek. Tavaszodott.
Kénsárga levelek kavarogtak az őszben.
Hallottam Iván hangját. „Mire vársz, hát nem érted?
Haza kell jönnötök már! – Beszélt hozzám a fa. –
A többiek már meghaltak, hullatott egy levelet,
kivágták őket kóbor, idétlen katonák,
s tüzüknél melegedtek. Engem mégis meghagytak.

Én voltam a legnagyobb, időnként rám másztak, és
ágaim közül nézték a kusza láthatárt...
Aztán rajtuk ütöttek menekülő fehérek,
és leöldösték egymást, reám freccsent a vérük
és a földünk beitta. Haza kell jönnötök!
Nem maradhattok tovább maszkának idegenben.
Bármi történt is itt, hazátok Oroszország!...”
Hallottam a kulcsot a zárban elforogni,
s alvást színleltem, sírtam, míg rám nem talált Léna.
„Haza kellene mennünk” – suttogtam elfulladva,
és üvöltöztek az utcán a háborús veteránok.

+ A különös vers a harmadik párizsi füzet és az 1922 februárjában megjelenő harmadik verseskönyve, a Fúriák nyitánya, a keltezés szerint 1920. január 17-én született. Ebben a vaskos füzetben számtalan naplófeljegyzés, versfogalmazvány található, talán eljön annak is az ideje, hogy fakszimile kiadásban jelentethessük meg ezeket a füzeteket. Most még annyit, hogy a számtalan variációban sorjázó versek közül általában azt a variációt választottam, amelyet a költő is felvett a könyvébe, de van olyan, több változatban létező vers is, amely – ki tudja, miért? – kimaradt a kötetből. Ilyenkor, hitem és felfogásom szerint a legteljesebbnek érzett variáns mellett döntöttem. „A különös eset, a varjak vonulása – sóhajt Léna nagymama, és kortyol teájából, vékony ujjai között megremeg a kínai porcelán csésze, oldalán mintha megmozdulnának a vörös sárkányok – tényleg megtörtént, életünk egyik legkülönösebb, metafizikus élménye volt, a sárga papírlap fölött mozgó (író?) koszos varjútoll. Sajnos az üzenetet nem fejthettük meg, káprázatok játszhattak velünk, a papírlapon nem volt egyetlen sor sem. Nagyapádat persze rögtön az otthoni, petrovszki varjakra emlékeztették, és be is indult a vízió, az elveszett haza hírnökeiként aposztrofálta a varjakat, látomása kiteljesedett, s kedves petrovszki fáink – ők is feltűnnek számtalan versében – egyetlen túlélője (hogy a többiekkel mi történt, nem ismételtem meg, elmondja a vers!), Iván beszélni kezd és sürget, térjük haza. De akkor még komolyan nem foglalkoztatott a hazatelepülés gondolata, lehetőségként viszont, láthatod, kislányom, már egyre többször felmerült...” – Tatjana Bogdanova.

Bogdán László fordításai

Rejtőző 2. (130 x 80 cm, olaj, vászon, 2011)